

УДК:378.013+371.134+335.332

О. М. МАСЛІЙ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ТИЛУ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ

У статті подані результати педагогічного експерименту із впливу організаційно-педагогічних умов на формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в сфері військово-економічної логістики. Дослідження проводились за участю курсантів факультету тилу та студентів факультету підготовки офіцерів запасу. На початковому етапі експерименту рівні сформованості фахової компетентності учасників були практично однаковими. За результатами експерименту в експериментальних групах відбулось більш суттєве підвищення рівня фахової компетентності майбутніх офіцерів у сфері військово-економічної логістики.

Ключові слова: військово-економічна логістика, педагогічний експеримент, контрольні і експериментальні групи, тести визначення професійних якостей.

О. Н. МАСЛИЙ

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ТЫЛА В СФЕРЕ ВОЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЛОГИСТИКИ: РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТА

В статье рассматриваются результаты педагогического эксперимента по влиянию организационно-педагогических условий на формирование профессиональной компетентности будущих офицеров тыла в сфере военно-экономической логистики. Исследования проводились с курсантами факультета тыла и студентами факультета подготовки офицеров запаса. На начальном этапе эксперимента уровни сформированности профессиональной компетентности участников были практически одинаковыми. По результатам эксперимента в экспериментальных группах наблюдалось существенное повышение уровня профессиональной подготовки будущих офицеров в сфере военно-экономической логистики.

Ключевые слова: военно-экономическая логистика, педагогический эксперимент, контрольные и экспериментальные группы, тесты определения профессиональных качеств.

O. M. MASLIJ

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE WOULD BE REAR OFFICERS IN THE SPHERE OF MILITARY AND ECONOMIC LOGISTICS: THE RESULTS OF THE EXPERIMENT

The article discusses results of the experiments on the effect of organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of the future officers in the rear area of military and economic logistics. The studies were conducted with students of the faculty and students of logistics training of reserve officers. At the initial stage of the experiment the levels of formation of professional competence of the participants were virtually identical. The experiment results in the experimental groups show a significant increase in the level of training of future officers in the field of military and economic logistics.

Key words: military and economic logistics, pedagogical experiment, control and experimental groups, the tests.

У Стратегічному оборонному бюлетені України на період до 2015 року вказується на першочерговість створення єдиної системи логістики Збройних сил України (ЗСУ), сумісної з системами логістики зарубіжних армій.

Узагальнення поглядів науковців і педагогів (М. І. Нещадима [4], Є. М. Подтергери [5], В. О. Ройляна [8] В. В. Ягупова [11] та ін.), методології логістичного підходу і переходу до контрактного комплектування військ, а також власного досвіду, дозволили виокремити такі організаційно-педагогічні умови: вдосконалення системи управління підготовкою на основі реалізації принципів логістики; організація систематичного підкріплення в майбутніх офіцерів мотивації ґрунтовного оволодіння високим рівнем знань і вмінь у сфері військово-економічної логістики (ВЕЛ); тестовий моніторинг якості підготовки і розвитку професійно важливих для діяльності у сфері ВЕЛ якостей; інтеграція фінансово-економічного, військово-технічного, військово-господарського, інформаційно-комп'ютерного, командно-управлінського і психолого-педагогічного напрямів підготовки; готовність викладачів до формування компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ на основі їх професійного й особистісного самовдосконалення.

Метою статті є аналіз результатів дослідження ефективності організаційно-педагогічних умов у формуванні фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу.

Дослідно-експериментальна робота проводилася в Одеському інституті Сухопутних військ упродовж 2004–2007 рр. і у Військовому інституті Одеського національного політехнічного університету впродовж 2007–2009 рр. У дослідженні брали участь 94 офіцери і працівники відділу гуманітарних питань і навчального відділу, викладачі, командири, 253 курсанти факультету тилу Одеського інституту Сухопутних військ, 84 студенти факультету підготовки офіцерів запасу військового інституту Одеського національного політехнічного університету.

На першій стадії експерименту досліджувалась сформованість фахової компетентності у сфері ВЕЛ майбутніх кадрових офіцерів ЗСУ, на другій – майбутніх офіцерів резерву ЗСУ. Початкова сформованість фахової компетентності у сфері ВЕЛ у цих групах респондентів наприкінці початково-адаптивного етапу підготовки виявилася приблизно однаковою.

На початку дослідно-експериментальної роботи ми провели опитування й анкетування. За їх результатами визначили складові логістичної усталеності майбутніх офіцерів тилу. Оцінювання критеріїв фахової компетентності здійснювали за чотирибальною шкалою і визначали три рівні сформованості, які вважали достатніми для професійної діяльності майбутніх офіцерів тилу: Н – низький (1,5÷2,4 балів), С – середній (2,41÷3,3 балів), В – високий (3,31÷4 бали), а також констатували недостатній рівень.

При цьому ми користувалися загальновідомими тестовими методиками і рекомендаціями щодо їх використання, поданими у спеціальній літературі: тестова методика прогресивних матриць Дж. Равена [6, с. 53–114], тест структури інтелекту за Р. Амтхауером [6, с. 3–29], тест-анкета «Прогноз» [6, с. 3–29, с. 48–52, 54–58], тест структури інтелекту за методикою Амтхауера, тест-анкета «Прогноз» [6, с. 48–52, 54–58], тест «Самооцінка мотивації схвалення», шкали факторів G (моральна нормативність, чесність) і N (спонтанність, відвертість) 16-факторного особистісного питальника (16-ФОП) Р. Б. Кеттелла [2, с. 271–276; 6, с. 244–271], шкала щирості за В. Г. Норакідзе [6, с. 78–80]; тест на оцінку рівня конфліктності особистості, за Н. В. Киршевою і Н. В. Рябчиковою [7, с. 192–195], методики для оцінки логіки мислення [7, с. 239–246; 10, с. 467–474] тест «Самооцінка мотивації схвалення», шкали факторів G (моральна нормативність, чесність) і N (спонтанність, відвертість) 16-факторного особистісного питальника (16-ФОП) Р. Б. Кеттелла [2, с. 271–276; 6, с. 244–271, методика Мюнстерберга на концентрацію уваги [6, с. 232–233], «Психологічна характеристика темпераменту», за Н. В. Киршевою і Н. В. Рябчиковою [7, с. 51–56], тест Р. Б. Кеттела за методикою «Прогноз», тест «Дослідження особливостей реагування в конфліктній ситуації» за методикою К. Томаса [10, с. 554–557], тест «Здатність до самоуправління», за Н. М. Пейсаховим [10, с. 524–532], шкала Q3 (самоконтроль, почуття обов'язку) тесту Р. Б. Кеттела, шкала нервово-психічної стійкості методики «Прогноз» [10, с. 467–474], тести інтелекту Г. Айзенка [10, с. 413–422], методика прогресивних матриць Дж. С. Равена, шкали В (інтелект, абстрактне мислення) і Q₁

(радикалізм, здатність до аналітичного мислення) тесту Р. Б. Кеттела; тест «Креативність» за Н. Ф. Вишняковою [1, с. 148–158]; 10, с. 409–411].

За результатами тестувань усі майбутні офіцери тилу були розподілені за трьома рівнями сформованості їхніх індивідуальних і професійно важливих якостей – високим, середнім, низьким. Для оцінки рівнів сформованості їх фахової компетентності у сфері ВЕЛ за визначеними критеріями пропонувалася карта оцінки за 4-бальною шкалою прояву їх показників за взаємодоповнюючими методами. Так само проводилася і самооцінка рівня сформованості означеної компетентності у сфері ВЕЛ Встановлення ступеня однорідності складу порівняльних груп стало підґрунтям для їх участі у формульованому експерименті.

Метою формульованого експерименту була перевірка ефективності визначених організаційно-педагогічних умов і моделі формування компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ, шляхів і засобів реалізації цих умов у військовому вищому навчальному закладі (ВВНЗ).

Визначені на підставі логістичного підходу і за аналізом зовнішніх (загальноцивілізаційних, суспільно-політичних, освітянських, економічних, військово-педагогічних) і внутрішніх (суперечностей навчально-виховного процесу ВВНЗ) організаційно-педагогічні умови і модель їх реалізації склали основу «Комплексної методики формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики у процесі навчання», відповідно до якої був проведений формульований експеримент.

Під час початково-адаптивного етапу підготовки (I курсу навчання) повний комплекс організаційно-педагогічних умов ми не впроваджували, оскільки процес адаптації до навчання у ВВНЗ відбувається в кожного курсанта індивідуально і залежить від специфіки навчального закладу.

Повний комплекс організаційно-педагогічних умов ми почали впроваджувати з II курсу навчання. Були проведені опитування педагогічних працівників (57 осіб), бесіди, вибіркові інтерв'ю та анкетування, за результатами яких встановили основні труднощі та потреби щодо запровадження комплексної методики формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ у процесі навчання у ВВНЗ. Насамперед цими труднощами педагоги зазначили відсутність досвіду та навчальної літератури щодо сучасної ВЕЛ, її нових досягнень і перспектив. Це зумовлено тим, що логістика як новий науковий напрям у нашій країні тільки почала розвиватися.

Системне підвищення кваліфікації викладачів і командирів організовано на базі навчального відділу факультету тилу за розробленим нами, з урахуванням визначених потреб і труднощів, спецкурсом. Програма спецкурсу «Методика формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ» складалась із чотирьох навчальних модулів: I – «Загальна психолого-педагогічна підготовка викладачів і командирів факультету тилу до комплексної реалізації моделі формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ», II – «Сучасна військово-економічна логістика», III – «Нові освітні технології і перехід від модульно-рейтингової до модульно-кредитної системи організації навчального процесу», IV – «Моніторинг процесу формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ». Кожний з означених модулів містив три мінімодулі: теоретичний, практичний і модуль самоосвіти викладачів.

Проведене наприкінці вивчення спецкурсу опитування військових педагогів показало вагомість організаційно-педагогічних умов (56% з опитованих респондентів відзначили їх значущість для процесу професійного становлення майбутніх офіцерів тилу як фахівців у сфері ВЕЛ; 28% вказали на важливість організаційно-педагогічних умов поряд з іншими; 7% відвели визначеним умовам мінімальне значення; 11% констатували труднощі у відповіді на це запитання). 98% викладачів і 59% командирів вказали на необхідність впровадження навчального модуля «Сучасна військово-економічна логістика» в освітньо-професійну програму підготовки фахівців тилового забезпечення. З урахуванням цього, ми визначили, що одним із шляхів реалізації комплексу визначених організаційно-педагогічних умов є введення спецкурсу «Сучасна військово-економічна логістика».

Результати формульованого етапу експерименту, залежно від визначених критеріїв сформованості фахової компетентності, подані в табл. 1.

Як видно із табл. 1, порівняння результатів формульованих етапів обох стадій експерименту засвідчило, що рівень сформованості фахових компетентностей (ФК) майбутніх

офіцерів тилу в експериментальних групах (ЕГ), підготовка яких була організована згідно з впровадженими організаційно-педагогічними умовами, виявився вищим практично за всіма визначеними критеріями, ніж у контрольних групах (КГ), організація підготовки яких була традиційною.

Так, за критерієм мотиваційної достатності на першій стадії експерименту високий рівень сформованості ФК зафіксовано у 35% курсантів ЕГ, але тільки в 17,9% курсантів КГ. Середній рівень сформованості ФК за цим критерієм мали 61,6% курсантів ЕГ і 48,2% курсантів КГ; низький рівень мали – 3,4% курсантів ЕГ і 33,9% курсантів КГ, що відповідало різниці 30,5%. Така ж тенденція спостерігалась за всіма критеріями як для курсантів факультету тилу, так і для студентів факультету підготовки офіцерів запасу.

Загалом дані табл. 1 засвідчили перевагу розподілу рівнів сформованості за визначеними критеріями фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ в ЕГ порівняно з КГ наприкінці обох стадій формувального етапу експерименту.

Більш узагальнене порівняння розподілу майбутніх офіцерів тилу за рівнями сформованості фахової компетентності у ВЕЛ у КГ та ЕГ на констатувальному і формувальному етапах дослідно-експериментальної роботи відповідно до стадій експерименту, подано в табл. 2. Як видно з неї під час формувального експерименту відбулися позитивні зміни в ЕГ порівняно з КГ на кожній стадії експерименту.

Так, високий рівень сформованості фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ наприкінці першої стадії формувального експерименту був зафіксований у 33,3% курсантів ЕГ і в 14,3% курсантів КГ (на початку цього рівня не було ні в жодного курсанта), а наприкінці другої стадії – у 28,1% студентів ЕГ (на початку таких студентів не було) і у 12,5% студентів КГ (на початку було 3,1%). Зростання кількості майбутніх офіцерів резерву для служб тилу з високим рівнем сформованості ФК у сфері ВЕЛ наприкінці формувального етапу другої стадії експерименту склав 28,1% в ЕГ і 9,4% в КГ. На низькому рівні сформованості фахової компетентності наприкінці другої стадії формувального експерименту результати виявилися такими: в ЕГ залишилося тільки 6,3% студентів (на початку було 56,2%), а в КГ – 31,2% студентів (було 57,2%).

Для оцінювання достовірності отриманих результатів ми застосували багатофункціональний статистичний критерій F^* Фішера (кутове перетворення Фішера), з урахуванням того, що, за О. В. Сидоренко, цей метод допомагає розв'язати практично будь-які статистичну задачу [9].

Таблиця 1

Результати формувального експерименту

Критерії сформованості фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ	Рівень сформованості	I стадія експерименту				II стадія експерименту			
		Розподіл майбутніх кадрових офіцерів тилу за рівнями сформованості ФК у сфері ВЕЛ							
		КГ n=56		ЕГ n=60		КГ n=32		ЕГ n=32	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Мотиваційна достатність	В	10	17,9	21	35	5	15,6	11	34,4
	С	27	48,2	37	61,6	18	56,3	20	62,5
	Н	19	33,9	2	3,4	9	28,1	1	3,1
Сформованість військово-професійної компетентності	В	7	12,5	20	33,3	3	9,4	8	25
	С	28	50	36	60	17	53,1	19	59,4
	Н	21	37,5	4	6,7	12	37,5	5	15,6
Ступінь прояву функцій (оперативної і координаційної навченості)	В	9	16,1	19	31,7	2	6,2	7	21,9
	С	26	46,4	37	61,6	18	56,3	21	65,6
	Н	21	37,5	4	6,7	12	37,5	4	12,5
Логістична усталеність (особистісний)	В	8	14,3	21	35	4	12,5	10	31,2
	С	28	50	38	63,3	19	59,4	20	62,5
	Н	20	35,7	1	1,7	9	28,1	2	6,3
Соціально-службова придатність	В	8	14,3	19	31,6	3	9,4	8	25
	С	27	48,2	39	65	18	56,3	22	68,7
	Н	21	37,5	2	3,4	11	34,4	2	6,3
Прояв управлінської здатності	В	7	12,5	20	33,3	3	9,4	9	28,1
	С	29	51,8	39	65	21	65,6	22	68,7
	Н	20	35,7	1	1,7	8	25	1	3,1
Загальний рівень сформованості ФК у сфері ВЕЛ	В	8	14,3	20	33,3	4	12,5	18	28,2
	С	27	48,2	38	63,3	18	56,3	21	65,6
	Н	21	37,5	2	3,4	10	31,2	2	6,2

Таблиця 2

Порівняльний розподіл контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості фахової компетентності у сфері ВЕЛ на констатувальному і формувальному етапах відповідно стадіям експерименту

Розподіл майбутніх офіцерів тилу за рівнями	Рівні сформованості фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері ВЕЛ	Кількість майбутніх офіцерів тилу у групі	Стадія експерименту					
			Перша (n _к =56, n _е =60)			Друга (n _к =32, n _е =32)		
			На констатувальному етапі	Наприкінці формувального етапу	Приріст у %	На констатувальному етапі	Наприкінці формувального етапу	Приріст у %
КГ n _{заг} = 88 (56 + 32)	Високий рівень	Абс.	-	8	+ 14,3	1	4	+ 9,4
		%	-	14,3		3,1	12,5	
	Середній рівень	Абс.	24	27	+ 5,4	15	18	+ 9,4
		%	42,8	48,2		46,9	56,3	
	Низький рівень	Абс.	32	21	- 19,7	16	10	-18,8
		%	57,2	37,5		50	31,2	
ЕГ n _{заг} = 92 (60 + 32)	Високий рівень	Абс.	-	20	+ 33,3	-	9	+28,1
		%	-	33,3		-	28,1	
	Середній рівень	Абс.	26	38	+ 20,0	14	21	+21,8
		%	43,3	63,3		43,8	65,6	
	Низький рівень	Абс.	34	2	- 53,3	18	2	-49,9
		%	56,7	3,4		56,2	6,3	

Аналіз експериментально одержаних результатів за критерієм ϕ^* Фішера підтвердив їх статистичну значущість на рівні $\rho \leq 0,01$, прийнятому в психолого-педагогічних дослідженнях, при даних обсягах вибірок. Відтак правомірність висунутої робочої гіпотези щодо підвищення рівня сформованості фахової компетентності майбутніх офіцерів у сфері ВЕЛ при реалізації нової моделі її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський П. Р. Педагогічне управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / П. Р. Вишневський. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
2. Макаренко Н. В. Теоретические основы и методики профессионального и психофизического отбора военных специалистов / Н. В. Макаренко. – К.: МОУ НИИ проблем военной медицины Украинской военно-медицинской академии, 1996. – 336 с.
3. Маслій О. М. Визначення організаційно-педагогічних умов формування компетенції майбутніх офіцерів у сфері військово-економічної логістики / О. М. Маслій // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (розділ «Педагогічні науки»). № 45/2. – Хмельницький: НАДПСУ, 2008. – С. 98–102.
4. Нещадим М. І. Особливості застосування психологічної діагностики в процесі психолого-педагогічного забезпечення підготовки військових фахівців / М. І. Нещадим // Військова освіта : Зб. наук. пр. – № 10. – К.: ГУКП НМЦВО МОУ, 2002. – С. 3–14.
5. Подтергера Є. М. Організаційно-педагогічні умови військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Є. М. Подтергера. – Одеса, 2007. – 191 с.
6. Психологические тесты: в 2-х т. / под ред. А. А. Карелина. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Т. 1. – 312 с.
7. Психология личности: тесты, опросники, методики / авт.-сост. Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова. – М.: Геликон, 1995. – 220 с.
8. Ройлян В.О. Підготовка викладачів вищого військового закладу освіти до формування професійних якостей майбутніх фахівців Сухопутних військ ЗСУ: навч.-метод. посібник / В. О. Ройлян. – Одеса: МОУ ООЛІСВ, 2004. – 128 с.
9. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб: ООО «Речь», 2002. – 350 с.
10. Столяренко Л. Д. Основы психологии: учеб. пособие / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону.: Феникс, 1997. – 736 с.
11. Ягупов В. В. Військова дидактика: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2000. – 400 с.